

ARTICULUS V

Quid dicendum de extrinseca
prædeterminatione, ac de præmotione
causarum liberarum indifferenti.

Duo hic, quantumvis inter se valde diversa, in unum ideo colligimus, quia facile possunt resolvi ex hactenus dictis. Primum est extrinseca prædeterminatio, quam paulo superius descripsimus (1): alterum præmotio, quam quidam scriptores necessariam esse contendunt pro causis liberis, quæ tamen indifferens sit, nec infallibiliter connexa cum effectu.

§ EXCLUDITUR PRÆDETERMINATIO EXTRINSECA.

293. Prædeterminatio hæc in eo sita est, quod Deus ab æterno per decretum suæ voluntatis, antedecenter ad omnem scientiam mediam, absolute decernit creaturas hoc aut illud agere, ita ut illæ propter naturalem quasi sympathiam et subordinationem suo Creatori debitam, nequeant jam aliter agere, quamvis nullam in se præviam motionem *intrinsicam* recipiant. Quæ prædeterminatio, ut vides, omnino recidit in eam opinionem, quam supra sub nomine *condeterminationis* retulimus, et impugnavimus (2), cum sermo esset de medio, in quo Deus futura libera cognoscere valeat.

294. PROPOSITIO 1.^a Prædeterminatio extrinseca respectu causarum necessariorum, si statuitur tanquam aliquid a decreto concurrendi distinctum, inutilis prorsus videtur; respectu autem causarum liberarum, in omni casu tanquam inimica libertatis rejicienda est.

Probatur per partes. Et in primis relate ad causas necessarias, prædeterminatio hæc dupliciter concipi potest vel pro decreto præbendi concursum generalem, vel pro aliquo

Prædeterminatio
extrinseca
respectu

(1) Cap. 2, art. 1 hujus disput. in fin, num. 76 et 84 pag. 266 et 282.

(2) Vide in hoc volumine, num. 76, pag. 266, et num. 84, pag. 282.

alio distincto decreto. Si nihil aliud sit præter ipsum decretum divinum præbendi concursum generalem, sine quo nulla creatura potest habere totum actum primum completum ad agendum, nullam habet difficultatem nec incommodum. Si vero aliquid aliud sit illa prædeterminatio, tanquam inutilis videtur esse relinquenda propter easdem rationes, propter quas supra *intrinsicam* prædeterminationem exclusimus.

Relate etiam ad causas liberas existimo prædeterminationem extrinsecam iisdem difficultatibus obnoxiam esse, quibus physicam præmotionem premi demonstravimus. Et primo quidem, admissa extrinseca prædeterminatione, non esset in nostra potestate nisi id tantum velle, quod Deus vult nos velle; quod si hoc ita est, sequitur ulterius, nos non libere, sed ex necessitate simpliciter omittere seu non velle, quicquid omittimus velle. Et hinc consequenter fit, nullam carentiam actus seu voluntatis, quæ nobis accidat, posse nobis ad culpam imputari: quod est hæreticum...» (1).

Et probatur, «quia nos nihil velle possumus sine hac prædeterminatione divina. Sed hæc non est in nostra potestate, quia nullo modo a nobis incipit, sed a Deo. Ergo si Deus adhibuit suæ voluntatis determinationem ad unum tantum actum, et non ad alios, omnes alii non sunt in nostra potestate; quia neque ante determinationem illam Dei fuit in nostra potestate facere, ut non ad hunc actum, sed ad alium nos prædeterminaret, neque post determinationem facere quidquam possumus, ut Deus ad alios actus nos determinet...» (2)

Præterea, stante hujusmodi prædeterminatione, videtur simili modo impedita manere ac penitus ligata libertas nostræ voluntatis in quacumque actione. Non enim est in nostra potestate habere decretum illud ac prædefinitionem divinam, quæ necessaria dicitur ad agendum, et omnem actum nostrum antecedit; nec pariter possibile est decreto illi antedecenter resistere. Igitur, posita etiam extrinseca

causarum
necessariorum
inutilis est,

respectu
autem
causarum
liberarum inu-
tilis et inimica
libertatis.

(1) Suarez, *de concurs.* lib. 1, cap. 12, num. 2, apud quem vide plura.

(2) Id. *ibid.* num. 4, seqq. ubi fuse alia persequitur, et respondet ad instantias in contrarium factas.

præmotione, ita agimus, ut non possimus non agere, seu actionem impedire, ac proinde perit nostra libertas (1).

Quæ vero contra opponi possent, partim soluta sunt in antecessum, partim opponuntur, quum nostra sententia declaranda erit.

§ II.—UTRUM IN AGENTIBUS LIBERIS NECESSARIA SIT ALIQUA PRÆMOTIO NATURA SUA INDIFFERENS ET COMPOSIBILIS CUM VOLUNTATIS DISSENSU.

Sententia
præmotionis
indifferentis

295. Quoniam propositum mihi est nihil dissimulare eorum, quæ ad præsentem controversiam spectant, pauca dicere debeo de sententia quorundam auctorum, quibus placuit mediam tenere viam inter physicam prædeterminationem et simultaneum concursum. Ex altera enim parte aliquam motionem requirunt in voluntate receptam, quæ necessaria sit, ut illa se ad actum determet; ex altera vero parte negant voluntatem ex tali motione amittere suam indifferentiam. Ita opinatur inter alios P. Joannes Martinez de Ripalda, non ille clarissimus auctor præstantissimi operis de *Ente supernaturali*; sed alter, hispanus et ipse et conterraneus prioris, Professor ac Rector Collegii Sanctæ Fidei in novo Regno Granatensi in America: qui suam hisce verbis describit doctrinam: «Duo igitur sunt nobis probanda; primum est concursus Dei, ut liberum arbitrium operetur, esse prævium in voluntate et antecedentem, non prioritate temporis, sed solum naturæ et causalitatis ad operationem liberi arbitrii. Secundum, est talem motionem sive concursum esse ex natura sua indifferentem, subditumque voluntati quoad proprium ipsius usum, ac proinde ab ipsa determinabilem vel ad volitionem vel ad nolitionem, prout ipsa pro suo dominio causæ particularis se determinaverit. Quamvis enim voluntas sine prævio concursu et sine motione non possit proxime se determinare nec ad velle nec ad nolle; eo, tamen in voluntate posito per solum dominium Dei, ipsa manet proxime

determinatur.

(1) Vide Suarez, de concurs. lib. 1, cap. 13, ubi plura, si placet, require.

expedita ad utrumlibet, ut suum proprium dominium exerceat» (1).

Hanc dicit Ripalda esse expressam mentem SS. Augustini ac Thomæ; et pro eadem laudat Cardinales, Toletum, Bellarminum Pallavicinumque præter PP. Joannem Azor, Gregorium de Valentia, Sylvestrum Maurum et alios.

Probat autem P. Ripalda necessitatem præviæ motionis, ut voluntas agat, tum testimoniis SS. Augustini, Thomæ ac S. Parentis nostri Ignatii, tum argumentis rationis. *Primo*, quia «nequit aliter salvari dependentia creature a Deo in operando» (2). *Secundo*, «quia Deus se solo impedire potest causarum secundarum operationes, quamvis omnia adsint in illis ad operandum requisita»: id quod intelligi nequit, nisi supponatur necessitas præviæ motionis, qua sola negata, nulla sequi poterit actio creature (3). *Tertio*, quia «sicut intellectus dicitur movere voluntatem sive ex parte objecti per medium finis, sive per modum proponentis, vel, ut alii dicunt, moraliter, sic Deus dicitur movere voluntatem et quamlibet aliam causam per modum efficientis et primi agentis. Atqui motio, sive moralis sive intentionalis, sive quocumque modo explicetur, qua voluntas movetur ab intellectu, semper est prævia ad actus voluntatis...» Ergo a pari motio, qua Deus per modum causæ primæ primique efficientis movet voluntatem, semper est, et debet esse prævia» (4). *Quarto*, a paritate voluntatis præviæ applicantis et moventis potentias inferiores ad suos actus; neque enim minus subordinatur Deo voluntas, quam inferiores potentie voluntati (5). *Quinto*, quia Deus est primum movens, et liberum arbitrium movetur a Deo, mobile autem aliquid patitur, ac recipit a suo movente (6).

(1) «De usu et abusu doctrinæ D. Thomæ pro Xaveriana Academia Collegii Sanctæ Fidei in novo regno Granatensi, etc., auctore P. Joanne Martinez de Ripalda, Navarro ex Urbe Oletensi, in eadem Academia Theologiæ Professore, postea ejusdem Academiæ et Collegii Rectore. Leodii, 1704.—Secunda Pars Theologiæ, quæst. 2, tract. 1, pag. 22, num. 93.

(2) Loc. cit., lect. 3, num. 130.

(3) Ibid. num. 131.

(4) Ibid. num. 132.

(5) Ibid. num. 133.

(6) Ibid. num. 134, seqq.

296. PROPOSITIO 2.^a Sententia præmotionem indifferentem propugnans nec satis idoneis nititur fundamentis, nec potest gravissima eflugere incommoda.

ac reprobat.

Prima pars: *Sententia hæc non satis idoneis nititur fundamentis*, probatione non eget. 1.º In primis quinque ista argumenta intrinseca peculiarem refutationem non merentur post hæctenus disputata contra thomisticam prædeterminationem.

2.º Loca S. Agustini, adducta in confirmationem suæ opinionis a Ripalda (1), respiciunt opera bona supernaturalia, ad quæ, fatentibus omnibus catholicis, necessarium est prævium auxilium gratiæ excitantis. Perperam ergo extenduntur ad naturalem operationem voluntatis nostræ.

Auctoritates etiam S. Thomæ non urgent; neque enim tales sunt, quæ de prævia aliqua motione impressa voluntati necessario interpretanda sint, quemadmodum fusiore calamo paulo inferius ostendemus.

Doctrina vero S. Parentis nostri Ignatii in sua præstantissima epistola de *Obedientia virtute* et comparatio influxus, quem alia ab aliis accipiunt corpora cælestia (2), parum apte applicatur ad probandam præmotionem ex eo, quod magis voluntas subordinetur Deo, quam corpora cælestia, alia aliis.

3.º Ex auctoribus vero nostris a Ripalda laudatis, in primis de Joanne Azor nihil est necesse dicere, quem jam superius concessi aliquam videri præmotionem admisisse. Bellarminum vero, Toletum ac Valentiam invitos penitus trahit ad suam sententiam Ripalda. Et quod primum attingit, res adeo est manifesta, ut ipsemet Ripalda fateatur (3), præviam motionem, quam imponit doctissimo Cardinali Bellarmino, ex mente hujus non distingui ab ipsa virtute naturali causæ secundæ. De Toletio jam superius satis diximus.

Ex Valentia hæc depromuntur verba in favorem præviae motionis (4); «Ad primum Durandi respondeo, Deum non per

(1) *Ibid.* num. 125.

(2) *Ibid.* num. 128, 129.

(3) *Ibid.* num. 66.

(4) *Ibid.* num. 107.

eamdem actionem, quæ creatura, sed per aliam producere eundem effectum». Itemque hæc alia: «Ad id autem, quod Durandus quærit, si per duas actiones immediate attingitur idem effectus, an simul vel non simul per illas attingatur; respondemus attingi per illas simul tempore, quamvis natura prius per divinam, ut est ratio primæ et universalissimæ causæ» (1).

Verum quam parum ad rem hæc producuntur, demonstrant verba, quæ statim post primum locum subjungit Valentia. «Dei enim, ut est causa efficiens, *duplicem actionem considerare possumus: una est immanens in ipso Deo, per quam in primis agit, puta intellectu et volitione divina. Et hæc est realis diversa ab actione creaturæ. Altera est transiens, quæ re ipsa nihil est aliud, quam effectus ipse ut a Deo procedens hoc est, ut existit ex vi divinæ potentiæ, quæ est Dei intellectus et voluntas. Atque hæc actio formali saltem ratione distinguitur ab operatione transeunte creaturæ, quæ est ipsa etiam effectus, ut a creatura procedens. Neque est ullum absurdum, quod his modis unus et idem effectus producatur per diversas actiones, ut falso Durandus in confirmatione illius argumenti sumit» (1). Ex quibus patet, Gregorium de Valentia ne cogitasse quidem de ulla præmotione in prædicto loco. Actio enim prior Dei concurrentis aliud non est præter ipsam actionem, non transeuntem et in voluntate receptam, sed in Deo immanentem, per quam in primis agit, puta intellectionem et volitionem Dei; actio vero posterior, transiens, similiter non est, aliquid impressum voluntati, sed, ex Valentia, est ipse effectus, prout a Deo procedens.*

Ex P. Silvestro Mauro tria loca *Questionum philosophicarum* refert Ripalda, alterum ex libro quinto, questione 14, ubi agitur de concursu divino; alterum ex eodem libro questione 8, in quo sermo est de *Primo motore*; tertium denique ex libro secundo, questione vigesima prima, ubi inquiritur subjectum, in quo recipitur actio.

Jam in primo loco, nullum reperire potui præmotionis cujuslibet vestigium. In tertio hæc prostant verba, quibus

(1) *Comm. Theol.* tom. 1, disp. 3, quæst. 1, punct. 1.º circa med.

(2) Valentia, loc. cit.

P. Ripalda suam fulcire nititur opinionem: «Omnes creature sunt moventia et agentia imperfecta, ideoque dum movent, moventur a Deo superiore movente, et perducuntur ad novam perfectionem et actualitatem movendi, qua ante carebant; et dum agunt, patiuntur, ac recipiunt a Deo, superiori agente, perfectionem et actualitatem actionis, ad quam inclinant vehementissime» (1). Et similiter in secundo loco videtur hoc supponi, illud, quod de non operante fit operans, debere prius in se ipso mutari ab alio.

Verba hæc, fateor, speciem aliquam præmotionis præ se ferunt; nihilominus puto auctorem non intendisse re vera præmotionem docere. Hæc namque et aliæ similes loquendi formæ in prædicta questione adhibitæ, eo tendunt, ut probent actionem omnem recipi debere in ipso agente tanquam perfectionem et actualitatem, ad quam maxime inclinant potentia ac virtutes causarum. Unde motus ille, quo causæ secundæ, dum movent, moventur a Deo; et actualitas, qua, dum agunt, patiuntur, non necessario debet esse ex verborum contextu, nisi ipsa formalis actio in agente recepta. Atqui præmotio est aliquid prævium ad actionem, et datur causæ ad agendum, et movendum, non vero dum agit, vel movet.

Accedit, quod nec quæstio proposita nec difficultas, cui per objecta verba respondet Maurus, ullam habet necessariam connexionem cum præcedenti doctrina præmotionis.

Si quis tamen in illis verbis præmotionem aliquam omnino videre velit, Silvestrum Maurum adjungat Ripaldæ patronum: unum sciat, parum hujusmodi patrocinium valere, utpote quod nullas addat argumentorum suppetias, sed meram contineat assertionem obiter factam ac præter controversiæ, quæ tum tractabatur, institutum.

De Cardinali Siorza Pallavicino hæc habet Ripalda: «Hic Doctor disp. 6 de Actibus voluntatis, art. 12, dubium his verbis proponit: *An voluntas præmoveatur a Deo per aliquam motionem intrinsecam non solum ab objecto, sed etiam a Deo.* Ubi hoc etiam quærit de aliis causis creatis. Cui dubio satisfacit primo dicens: «Docet Divus Thomas, quæst. 9 in articulo citato, voluntatem non solum moveri quoad specificationem ab

(1) *Question. philosoph.*, lib. 2, quæst. 21, ad 1.um

objecto, sed etiam quoad exercitium ab aliquo principio extrinseco. Et quæst. 10, art. 4 quærit: *An moveatur de necessitate a Deo?* Et respondet: *Moveri quidem semper a Deo, sed tali motione, quæ non ex necessitate ad unum determinet, sed ita ut motus voluntatis maneat contingens* (1).

«Secundo idem Auctor ait: «Major difficultas, an ista motio Dei possit fieri permerum decretum mere extrinsecum, an necessario fiat per aliquid intrinsecum receptum in voluntate, sive in ipsa causa creata? Sic ille. Et relatis sententiis sequitur securum D. Thomæ judicium, debere fieri per aliquid, intrinsecum receptum in voluntate et in aliis causis secundis: illudque probat, et ad argumenta respondet:

«Tertio, num. 6 sic ait: *Ex his colligi potest decisio illius celeberrimæ quæstionis, an actio causæ primæ et secundæ distinguantur? Dicendum enim, dari aliquam actionem causæ primæ, quæ distinguitur ab omni actione causæ secundæ, hoc est præmotionem supra dictam. Quod vero Pallavicinus hisce verbis non doceat præmotionem physicam ad mentem Thomistarum, patet, quia in fine illius articuli dicit præmotionem, quam ipse admittit, esse indifferentem ex parte Dei*» (2).

Hæc certe, fatendum est, præmotionem aliquam continere.

4.º Cæterum ista paucitas auctorum, quos pro se allegavit Ripalda, non leve præjudicium contra illius sententiam ingerit. Si quid enim solidi haberet, in quo firma consisteret hæc mediæ sententia, qui fieri potuit, ut in tanta multitudine Doctorum paucissimi reperirentur, qui non alteram ex duabus extreme oppositis ingrederentur viam? Sic ergo præmotio ista P. Ripaldæ omnium fere auctorum telis patet.

Secunda pars propositionis: *Sententia hæc præmotionis indifferentis gravissimis urgentur incommodis*, probatur. Et primo quidem præmotio isthæc, licet libertatem non lædat, necessaria tamen non est, sed penitus inutilis, ut jam etiam

(1) Ripalda, loco citato, num. 105.

(2) Id. ibid. num. 106.

dictum est contra thomisticam prædeterminationem. Quid enim aliud, quæso, facit præmotio ista indifferens, nisi potentiam ad actum inclinare, modo tamen non necessario aut ineluctabili, sed indifferenti? Atqui ex sua propria natura et impressione Dei ingenta voluntas inclinata est sufficienter in bonum. Ergo generatim loquendo et ex titulo causæ secundæ non indiget voluntas ulla præmotive.

Generatim et ex titulo causæ secundæ, inquam, nam sub hoc respectu hæc controversia agitur. Alia enim est quæstio, utrum supposita peculiari aliqua difficultate in actu eliciendo, opus habeat voluntas prævia motione, qua conferatur ipsi facilitas: quo pacto Theologi docent ad observanda præcepta Decalogi necessariam esse gratiam Dei.

Præterea non leviter etiam, mea quidem sententia, urgetur indifferens ista præmotio ex actibus malis. Nam videtur indignum Deo, ut ad factum peccati præmoveat etiam motione indifferenti. Prævia enim illa motio, quæ ante actum peccaminosum voluntatis nostræ datur a Deo, vel inclinatur determinate, licet non ineluctabiliter, in ipsum peccatum, vel tantum in bonum, vel est aliqua inclinatio tantum ad agendum, præscindendo ab hoc, quod actus consequens sit bonus vel malus, et relicta voluntati ipsi determinatione speciei bonæ vel pravæ actionis. Primum dedecet divinam sanctitatem, nec intelligitur, quomodo Deus, si posset eo modo physice inclinare voluntatem, non posset etiam eandem moraliter inclinare suadendo aut consiliando peccatum: id quod absurdum est. Secundum autem destruit necessitatem præmotionis; nam si voluntas, rejecta præmotive in bonum, eligit malum, ad quod tamen non præmovebatur: ergo sequitur præmotionem hujusmodi non esse universaliter necessariam. Tertium denique non satis percipitur, siquidem omnis motio debet esse ad aliquem terminum determinatum. At motio, quæ præscindit a bono vel malo, sed est tantum ad agendum, non habet ullum finem determinatum. In quo est notandum discrimen inter simultaneum concursum et præmotionem. Concursus enim simultaneus licet ex parte Dei foret indifferens et applicabilis

sive ad bonum sive ad malum, potest determinationem accipere ex parte creaturæ simul operantis: at præmotio, quoniam est motio a solo Deo procedens, nisi sit determinate ad bonum vel malum ex directione ipsius Dei, remanet in sua vaga indeterminatione rei, ad nullam certam speciem pertinentis.

CAPUT III STATUITUR VERA SENTENTIA CIRCA DIVINUM CONCURSUM.

Probavimus hactenus necessitatem divini concursus, non solum mediati, sed etiam immediati, quo effectus quivis create causæ immediate a Deo dependeat, et quidem totaliter seu quod totam entitatem physicam, ita ut et effectus productus et ipsa etiam actio, qua ille producitur, indivisibiliter a Deo procedat non minus immediate, quam a propria causa secunda. Et productio ista, prout a causa prima procedens, vocatur concursus vel cooperatio ejus; prout autem procedens a causa secunda, dicitur ejusdem operatio hæc vel illa, puta intellectio, combustio, scriptio, etc., pro diversitate specifica causarum vel potentiarum operantium. Ostendimus etiam Deum et causam creatam ita in eundem effectum et actionem cooperari, ut operatio Dei non debeat inchoari prius, sive tempore, sive etiam natura, proprie loquendo (1), prioritare videlicet, quæ importet causalitatem aliquam aut præviam motionem, in ipsa causa secunda receptam, qua illa applicetur ad agendum, vel constituitur actu profundens operationem. Unde sequitur divinum concursum esse debere simultaneum, quæ nobis videtur verissima sententia in hoc capite declaranda et demonstranda.

(1) Recole, quid sit proprie dicta prioritas naturæ, *Ontolog.* num. 176.